

Občanská válka v Alžírsku

Tomáš Šmíd

Historický kontext

- Příčiny alžírské občanské války tkví především ve francouzské koloniální praxi;
- Postavení Alžírsko bylo odlišné od ostatních francouzských kolonií;
- Kolonizace začala v roce 1830, kdy Karel X. schválil invazi do Alžírsko;
- Poslal tam cca 36 000 mužů a oslabená osmanská říše, již Alžírsko formálně patřilo, nebyla schopná francouzské vojenské síle čelit;
- Osmané disponovali 7000 janičáři, 19 000 vojáky z Oranu a do boje šlo 17 000 berberského národa Kabylů;

Karel X.

Historický kontext II.

- Po pár měsících Husejn Dej (turecký termín pro vládce Alžíru, Tunisu a Tripolisu) prchl do exilu do Itálie a Francouzi zvítězili;
- Postupně začali do Alžírska proudit kolonisté, tzv. *pieds noirs* (černé nohy; ještě častěji zvaní kolóni), vesměs Francouzi z vlastní Francie, ale i Španělé či Italové, Malťané, Korsičané;
- Oficiálně bylo Alžírsko Francií anektováno 22. července 1834, kdy z právního hlediska populace spadla do francouzského právního systému;
- Tito kolonisté se stali postupem 19. století právoplatnými francouzskými občany, což alžírští muslimové nebyli až do poloviny 20. století, a zabírali nejlukrativnější pozemky a půdu;
- To rychle vyprovokovalo odpor domorodců; nejznámější vůdce odporu těchto let byl Ahmad ibn Muhammad, bej provincie Constantine na severovýchodě Alžírska se stejnojmenným správním střediskem, který začal razit nacionálně-patriotickou politiku s islamistickými prvky;
- Francouzi podnikli invazi, která selhala a maršál Bertrand Clauzel musel v roce 1836 s ponížením od provincie ustoupit; o rok později ale Constantine padlo;

Ahmed Bej ben
Mohamed (ibn
Muhammad)

Historický kontext III.

- Francouzi v Alžírsku napáchali řadu křivd, jak už to koloniální mocnosti dělají;
- Je ovšem třeba poukázat i na určité pozitivní prvky kolonizace, především v souvislosti s modernizací;
- Ničili původní kulturu, mešity předělávali na kostely, zakazovali prastaré místní zvyky a zvykové právo, romanizovali a ničili lokální jazyky;
- A především místní obyvatel muslimské víry byl člověk druhé kategorie – to byl hlavní zdroj nespokojenosti;
- V roce 1848 se severní Alžírsko dostalo pod plnou francouzskou kontrolu a stalo se „departmentem“ Francie s civilní vládou;

Historický kontext IV.

- Udržování přímé kontroly nad Alžírskem díky jeho strategické hodnotě a jeho integrace do Třetí francouzské republiky (1870-1940) znamenalo, že Alžírsko bylo přímo francouzským majetkem;
- Třeba Tunisko a (francouzské) Maroko byly protektoráty;
- Místní muslimové nikdy nemohli být starosty či místostarosty a mít více než třetinu v místních zastupitelstev;
- Kolonisté měli reprezentaci ve francouzském parlamentu, muslimští Alžířané nikoli;
- Alžířané se stali subjektem francouzského práva, branné povinnosti (od 1908) a zdanění, ale neměli právo na občanství, měli tedy povinnosti, ale nikoli práva;

Historický kontext V.

- Celé dobývání Alžírsko bylo doprovázeno masakry a mnohdy jednostranným násilím, o čemž někteří historici referují jako o genocidě;
- Od roku 1830, až zhruba do půle 70. let 19. století, kdy během Třetí republiky bylo obsazení Alžírsko plně dokončeno, tak podle různých odhadů vybili 700 000 až 1 milion;
- Na počátku 70. let 19. století mělo Alžírsko zhruba 3 miliony obyvatel, a to včetně kolonistů!, muslimů bylo ve 30. letech cca 3 miliony, přes porodnost a přirozené prodlužování délky života muslimů nepřibývalo...;
- Oslabovala arabština, berberské jazyky, hlavně moderní vzdělání se odehrávalo jen ve francouzštině a řada nových termínů ani arabské či berberské ekvivalenty neměla;

Historický kontext VI.

- Povstání byla celá řada, již zmíněný Ahmad Bej ben Mohamed vedl hlavně politický odpor, súfijský šejch Abd al-Qádir vedl velké ozbrojené povstání, začal ještě před ben Mohamedem;
- Později bylo známé Mukráního povstání, což byla akce především berberských Kabylů a odehrála se v roce 1871-1872;
- Kabylové sami mu říkali Francouzská válka a vedl ho Muhammad (Mohamed) al-Hadždž al-Mukrání (Mokrání);
- když bylo povstání v roce 1872 v lednu potlačeno, Kabylové byli doslova decimováni, předáky jim buď popravili, nebo je deportovali do Nové Kaledonie;

Muhammad
Mukrání

Vývoj v 1. polovině 20. století

- Politická reprezentace – Mladí Alžířané, vznikli na konci 19. století; v roce 1937 vznikla Alžířská lidová strana (Parti du Peuple Algérien – PPA), na bázi organizace Severoafrická hvězda (Etoile Nord-Africaine – ENA, založená 1926), kterou vedl Ahmed Ben Messali Hadž, otec moderního alžířského nacionalismu;
- Ačkoliv PPA razila mírové postupy při vyjadřování názorů, stejně ji policie pořád šikanovala;
- V Alžírsku byla dokonce zakázána a v letech 1938 až 1946 fungovala jako tajná organizace;
- Messaliho Vichistický režim několik let věznil;
- Předák organizace UPA (Union Populaire Algérienne) Ferhat Abbas požadoval zrovnoprávnění muslimských Alžířanů, v roce 1943 vydal Manifesto of Algerian People (Manifest alžířského lidu);

Ferhat Abbas

Ahmed ben
Messali

Vývoj v 1. polovině 20. století II.

- Na Prvního máje 1945 vyšla PPA demonstrovat, demonstrace byly rozháněny policií, několik Alžířanů bylo zraněno, další erupce střetů muslimů a kolónů byla na Den vítězství a jen podle francouzských údajů zemřelo na 1500 Alžířanů, jiné odhady hovoří o 6000, nacionalistické alžírské až o 30000 či dokonce 45 000 (údaje PPA);
- Rozhodující část nacionalistů definitivně opouštěla snahy o mírovou cestu k sebeurčení a zrovnoprávnění a cesta k válce byla otevřena;
- PPA byla zakázána a transformovala se tudíž do organizace MTLD (Mouvement pour le Triomphe des Libertés Democratiques – Hnutí za vítězství demokratických svobod);

Bezprostřední příčiny občanské války

- Ačkoliv v roce 1946 získali Alžířané francouzské občanství, neformální segregace pokračovala dále, nadále byli marginalizováni a podreprezentováni;
- Radikálové z PPA založili Organization spéciale, což byla regulérní protivládní milice/paramilitární skupina vedená Mohamedem Belouizdadem;
- V srpnu 1947 schválil francouzský parlament Organický status pro Alžírsko, na jehož základě bylo zřízeno Alžírské shromáždění, nicméně orgán reálně neměl žádnou pravomoc;
- Parlament měl dvě komory - první se skládala z kolónů, ti si zvolili 60 poslanců; druhá se skládala z muslimských voličů, ti si volili taktéž 60 poslanců. Tudíž přes 8 miliónů Alžířanů bylo zastoupeno stejným počtem poslanců jako 1 milión kolónů;

Mohamed Belouizdad

Bezprostřední příčiny II.

- Na začátku 50. let byla situace již značně rozbouřená, 120 let kolonialismu a jeho křivd vykypělo i díky velkým demografickým změnám, geopolitickým změnám;
- Francie se také změnila, od roku 1946 (do 1958) panovala tzv. Čtvrtá republika, panovala inflace, ekonomická krize;
- Panovala nedůvěra mezi horskými Berbery a Araby žijícími spíše v nížinách a velkoměstech, Berbeři byli mnohem více protifrancouzsky naladěni než Arabové, byli militantnější, ostatně byli také mnohem chudší a marginalizovanější;
- kolóni byli velmi konzervativní, a to i politicky, hodně pravicově orientovaní, šovinisté, v lepším případě paternalisté;

Bezprostřední příčiny III.

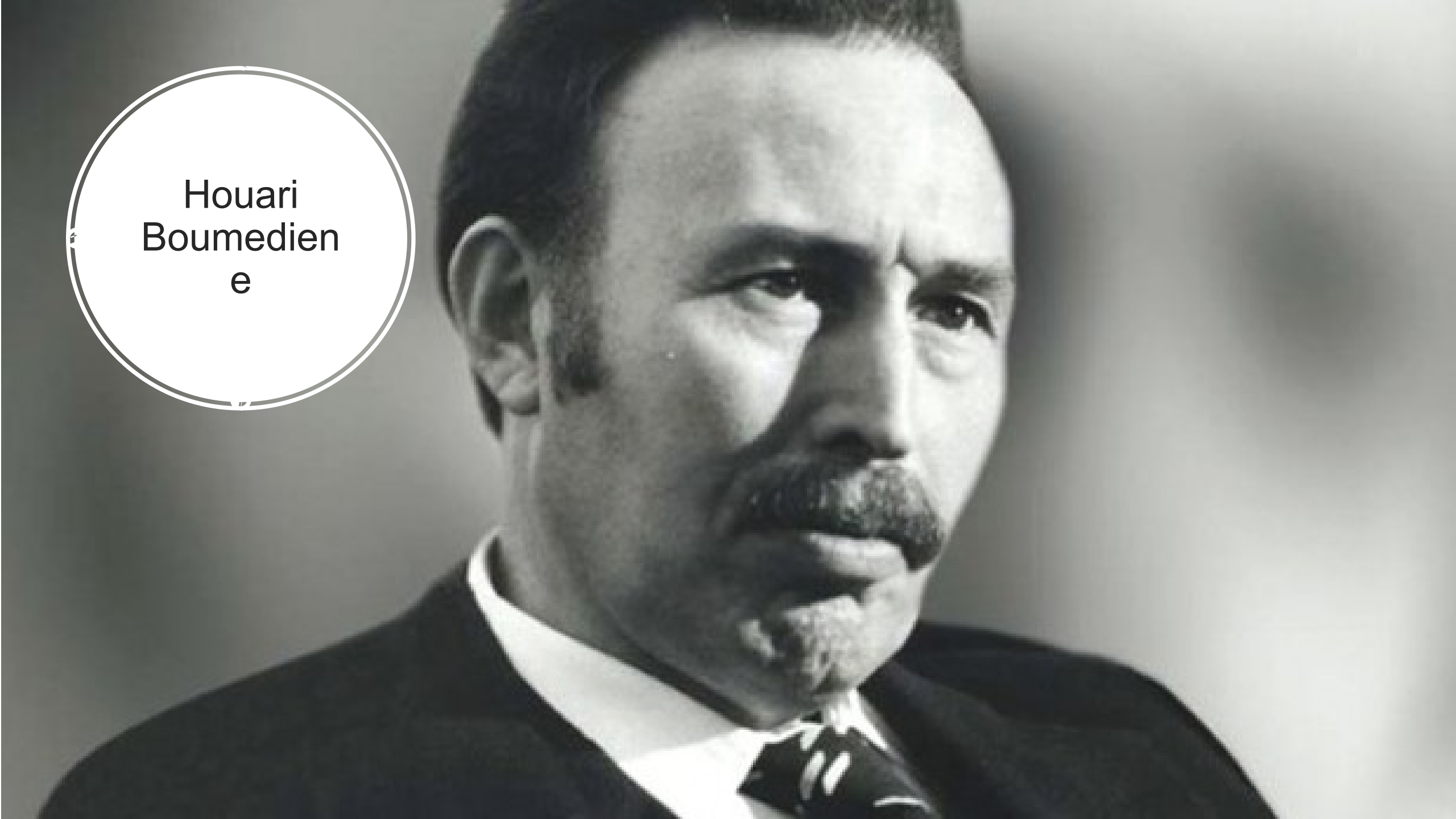
- Zformovaly se tři strany, které situaci dovedly až k válce – francouzský stát, muslimové a kolóni s tím, že klíčové bylo selhání komunikace mezi Paříží a kolóny;
- Francie se také trápila v Indočíně, kde ostatně mnoho Alžířanů sloužilo a úspěchy Viet Minhu mnohé z nich inspirovaly;
- Ostatně slavná bitva u Dien Bien Phu se odehrála na jaře 1954 a francouzská porážka byla jedním ze spouštěčů zahájení bojů v Alžírsku na podzim téhož roku;
- V témže roce se zformovala FLN - Front de Libération Nationale (Fronta národního osvobození), první zakládající pětice byla Mostefa Ben Boulaïd, Larbi Ben M'hidi, Rabah Bitat, Mohamed Boudiaf and Mourad Didouche, pak se k nim přidal Krim Belkacem, Hocine Aït Ahmed (Osin), Ahmed Ben Bella a Mohamed Chider;
- FLN vznikla z CRUA - Comité Révolutionnaire d'Unité et d'Action (Revoluční výbor jednoty a akce), což byly zbytky rozprášené Organization Spéciale;
- Nakonec byl v čele Ben Bella;

Ahmed Ben
Bella

Počátky války

- Formálně byla FLN založena 10. října 1954 a 1. listopadu vyhlásila válku;
- Ozbrojené křídlo se jmenovalo Národně-osvobozenecká armáda, která měla část podobnou tradiční armádě, další guerillovou, které bojovalo proti Francouzům a profrancouzským Alžířanům, a patřily k ní i party rváčů, které řádily ve Francii v takzvaných café wars o kontrolu nad vystěhovaleckou komunitou;
- Sjednocoval je plukovník Houari Boumediene, který byl v opozici politickému křídlu FLN;
- V listopadu 1954 ALN provedla první koordinované útoky na policejní stanice, vojenské základny a veřejné budovy v Kabylii a Aures;

A black and white portrait of Houari Boumediene, a man with a mustache, wearing a dark suit, white shirt, and dark tie. He is looking slightly to the right of the camera with a serious expression. The background is a plain, light-colored wall.

Houari
Boumediene
e

Počátky války II.

- Francouzi zakročili ostře, jejich zásahy měly vesměs nediskriminační charakter v podobě bombardování a dělostřeleckého ostřelování vesnic, což populaci přimklo k ALN;
- 18. ledna 1955 padl Didouche, kterému nebylo ještě ani 28 let, v bitvě pod Constantine, u Douar Souadek;
- Francouzi zkusili reformní politiku a ústupky, reprezentantem byl generální guvernér Jacques Soustelle;
- ALN na to reagovala doslova teroristickou vlnou útočící na muslimské „kolaboranty“, kolóny a jejich majetky;
- V červnu 1955 vyhlásil jeden z velitelů ALN Youcef Zighout teroristickou kampaň proti Evropanům a muslimským civilistům;

Jacques
Soustelle

Horká fáze občanské války

- V srpnu 1955 ALN u Phillipeville (Skikda) zmasakrovala přes 120 lidí, z toho 71 Evropanů, 21 Alžíránů – civilistů, a 31 kombatanů;
- Francouzi zareagovali masovou střelbou několika set Alžíránů, srovnali se zemí několik vesnic a následné násilí francouzské armády stálo život oficiálně 1273 obětí (podle FLN přes 10000, reálně tak 3-5000);
- V září 1956 ALN zahájila bombovou kampaň v Alžíru, která, spolu s odvetnými lynči ze strany kolónů, pokračovala celý podzim a zimu
- V říjnu Francouzi zatkli Ben Bellu, když jej vytáhli z marockého letadla, což Maroko samozřejmě vnímalo velmi negativně, a spolu s Tuniskem zesílilo podporu FLN;

Horká fáze občanské války II.

- Na jaře 1957 dostala 10. výsadková divize generála Jacquese Massu volnou ruku k potlačení bombových útoků a atentátů ze strany ALN v Alžíru;
- Výsadkáři město striktně patrolovali, perlustrovali lidi, běžně mučili lidi, spousta muslimů byla na vazbách zabita, např. i Lahbi Ben Mhidi, jeden z předáků FLN;
- ALN začala mít hodně defektorů, zběhů, psychologické operace byly stále častější;
- ALN v květnu 1957 zmasakrovala minimálně 300 lidí (až 500) v kabylské vesnici Melouza, pod velením plukovníka Amiroucheho;
- muže nad 15 let shromáždili v centru obce a postříleli a dobili sekýrami a noži, nařídil to prý polní velitel Muhammad Saíd;

Horká fáze občanské války II.

- První polovina roku 1958 byla ve znamení bitev o přístup k hranicím, hlavně k tuniským;
- Do toho probíhala politická krize ve Francii, kolóni volali po návratu de Gaulla a ten se v červnu skutečně stal premiérem;
- V září FLN vytvořilo exilovou vládu GPRA, ta zajistila větší pomoc arabských států a komunistického bloku, do toho de Gaulle provedl ústavní změny a vyhlásil Pátou republiku;
- De Gaulle ovšem vyhlásil amnestii pro povstalce a garanci bezpečnosti pro FLN pro vyjednání příměří, to rozzuřilo jak předáky ALN, tak jestřáby mezi kolóny a v armádě;
- Generál Raoul Salan, velitel francouzských sil v Alžírsku od roku 1956 a původní podporovatel návratu de Gaulla, byl odvolán;

Charles de
Gaulle

Cesta ke konci občanské války

- De Gaulle považoval alžírskou nezávislost za nevyhnutelnou, nicméně veřejně to pronesl až v září 1959, Salan a jestřábové to považovali za zradu;
- Salana nahradil Maurice Challe, který byl ale taky jestřáb, ten naplánoval na konec zimy a jaro 1959 ofenzivu okolo Oranu, byla velmi úspěšná, následovaly další ofenzivy v dalších sektorech;
- A do toho de Gaulle přichází se svým prohlášením;
- ALN byla vojensky devastována, byla schopná jen malých sabotáží a terorismu;
- V lednu 1960 v Alžíru protestovali kolóni, proběhl tzv. barikádový týden, střetávali se s policií, výsadbáři proti kolónům odmítli zasáhnout;

Raoul Salan

Cesta ke konci občanské války – pokus o puč

- Pokračovaly teroristické útoky, hlavně na progauilistické muslimy, ALN se znovuobnovila, válka ztrácela ve Francii podporu;
- Koncem roku začali jestřábové plánovat puč;
- Vznikla Organizace tajné armády (Organisation armée secrète – OAS), která chtěla zabránit alžírské nezávislosti;
- V dubnu 1961 se pokusili o puč, krom Salana i Challe, andré Zeller a Edmond Jouhaud, podporovali je důstojníci sloužící v Alžírsku a asi dvě divize;
- Jenže veřejnost stála za de Gaullem, který se také rozhodl uplatnit článek 16 francouzské ústavy, který mu v případě mimořádné situace dává do rukou výjimečné pravomoci;

Alžírská nezávislost

- Challe se nakonec vzdal, mnozí důstojníci byli zatčeni, další se stáhli, včetně Salana, do podzemí a rozpoutali teror a atentáty ve Francii i Alžírsku, pokusili se zabít dokonce i de Gaulle;
- Na počátku roku 1962 stála OAS už za toliko životy, že kolóni díky nim definitivně ztratili podporu veřejnosti ve Francii;
- V březnu došlo v Evianu k mírovým jednáním a bylo podepsáno příměří, Salan byl zatčen a 3. července 1962 uznala Francie alžírskou nezávislost;
- Ben Bella se stal prezidentem, následoval exodus kolónů, kterých bylo zhruba 1,5 milionu, loajální muslimové byli zmasakrováni FLN, až 100 000, Francie přijala jen nějakých 15 000;

Následky války

- Celkové ztráty – Alžírsko – francouzské údaje cca 300 000 i s civilisty (ti tvořili přes polovinu), alžírské – 1 500 000, nezávislé jsou okolo 750 000;
- Francie – 26 000 vojáků, až 100 000 profrancouzských muslimů, 6000 kolónů-civilistů, přes milion Evropanů uteklo, přes 2000 000 Alžířanů byli běženci

Děkuji za pozornost